

Els arxius al servei de l'estat. La confiscació d'arxius i les lleis de guerra*

Trudy Huskamp Peterson

Comencem per uns titulars de la premsa:

"Comença la cacera dels arxius de Hussein". *Radio Free Europe/Radio Liberty Newsline* (28 de març de 2003): "La gasetta Nezavisimaya especula que s'ha ordenat a les estacions d'intel·ligència russa a Bagdad l'evacuació dels arxius dels serveis secrets iraquians a Rússia [...] podria ser que els arxius acabessin a l'ambaixada, que està protegida per l'extraterritorialitat"¹.

"A la caça dels desapareguts". *The New York Times* (12 d'abril de 2003): "Ahir hi havia iraquians buscant familiars desapareguts a l'estat major de la intel·ligència militar a Bagdad [...]. Un home va estar revisant els documents [...]"².

"Expedients a Bàssora detallen com el partit Baaz mantenia cintes sobre els camarades 'traïdors'". *The Washington Post* (17 d'abril de 2003): "Quan les forces britàniques van conquerir Bàssora [...] aquests documents i milers més estaven escampats per tota la seu del partit, que havia estat saquejada [...]"³.

"Els dossiers de Saddam". *Newsweek* (28 d'abril de 2003): "La setmana passada, al quarter general a Bagdad del Mukhabarat, la policia secreta, un iraquiana va anar a trobar els fotògrafs de Newsweek i Los Angeles Times amb un sac d'arròs blanc brut i ple a rebentar [...]. A dins hi havia més de 200 cintes d'àudio, vídeos, passaports, foto-

* Traducció a càrrec de Montserrat Canela i Joan Domingo, de l'article "Archives in Service to the State". A: WILLIAMS, Caroline (editor). *Political Pressures and the archival record*. Liverpool: Universitat de Liverpool, pendent de publicació.

grafies i negatius, CD, disquets i un classificador gruixut ple de documents adreçats al DIRECTOR GENERAL DEL SERVEI D'INTEL·LIGÈNCIA IRAQUIÀ"⁴.

*"Alemanya ofereix consells a l'Iraq sobre els seus arxius". BBC World/Middle East (4 de maig de 2003): "Iraq hauria de protegir els documents del règim de Saddam Hussein tan aviat com sigui possible per tal que els crims perpetrats durant el seu lideratge puguin ser portats davant dels tribunals, ha declarat un alt funcionari alemany"*⁵.

Ciudadans pentinant els arxius del serveis d'intel·ligència i passant-los als reporters, reporters agafant documents d'un partit polític, documents personals i fotografies; això ha passat a l'Iraq, i abans a l'Afganistan, i abans a conflictes d'arreu del món. Però els veritables rapinyadors de documents no són ni els ciutadans ni la premsa, bé que són grups importants: els veritables rapinyadors són els exèrcits enemics.

Un dels tipus de documents administratius controlats més estretament per l'estat són aquells que no van ser creats pel mateix estat. Confiscats, capturats, robats, rapinyats: els documents dels camps de batalla són els arxius més polítics de tots.

Els arxivers s'han concentrat en les qüestions legals del desembarament: com retornar o recuperar (o totes dues coses) tots els documents confiscats per l'exèrcit. En general, però, els arxivers no han començat examinant les lleis de guerra per veure com afecten i quins són els documents que es confisquen.

La majoria dels arxivers no tindrà mai l'oportunitat d'influir en les decisions de cap exèrcit o grup rebel sobre la confiscació de documents. Les depredacions de Napoleó, per exemple, són ben conegudes. Són tan conegudes que, quan el món dels arxivers va intentar, el 1994, establir les normes per al desembarament dels documents confiscats, van decidir que la data a partir de la qual els documents s'havien de retornar sense excusa era la fi de la Primera Guerra Mundial. Un arxiver va comentar: *"No podem tornar enrere i desfer el que va fer Napoleó!"*⁶.

L'exèrcit napoleònic només és l'exèrcit cobdiciós més famós, però no és l'únic. Els arxivers coreans parlen de la confiscació dels manuscrits reials per l'armada francesa el 1866, documents que es conserven encara a la Biblioteca Nacional de França⁷. Els documents del Ministeri d'Afers Exteriors de Kuwait van ser confiscats per l'Iraq durant la Guerra del Golf de 1991 i van ser retornats a Kuwait només sis mesos abans que comencés la guerra de 2003⁸. Els fons conservats a Rússia, Gran Bretanya i els Estats Units procedents de les confiscacions durant la Segona Guerra Mundial són extensos. Tots els grans sistemes arxivístics nacionals han tingut o tindran en algun moment documents confiscats.

Els exèrcits confisquen documents per raons diverses: per obtenir informació dels plans dels seus adversaris (informació militar); per entendre l'organització del govern adversari (informació política); per evitar la destrucció dels documents per part de l'estat adversari; per evitar que els adversaris tinguin accés a la informació dels documents, o per fer públics els documents i, en conseqüència, posar de manifest les activitats de l'estat adversari. Com veurem, les confiscacions són indiscriminades. Els exèrcits confisquen tot tipus de documents físics: des d'electrònics i audiovisuals fins a paper. I, un cop els materials confiscats s'han explotat a la total satisfacció de les autoritats polítiques i militars, pot ser que els originals o les còpies d'aquests documents acabin en un arxiu.

En aquest article vull revisar, primer, quins tipus de documents es confisquen. Després, examinaré el que diuen les lleis internacionals de guerra sobre la propietat confiscada. Finalment, vull avaluar per què es confisquen els documents tal com es fa. Argumentaré que les lleis de guerra s'ajusten difícilment a la realitat de la confiscació dels documents i suggeriré que un enfocament més modest sobre la protecció dels documents podria funcionar millor per protegir-ne la propietat. Insistiré en la importància que es reconegui la necessitat de tribunals internacionals i la necessitat de conservar els documents per protegir els drets humans. I suggeriré que l'èmfasi tradicional de retornar els documents als governs, de govern a govern, enfosqueix el caràcter real dels documents confiscats.

I. El caràcter dels documents confiscats

La primera qüestió a plantejar-se és quina és la procedència i el suport físic dels documents que confisquen els exèrcits. La revisió dels documents capturats durant el període que va des del final de la Segona guerra mundial al final del segle XX que es conserven als Arxius Nacionals dels Estats Units ofereix una bona visió general del que els exèrcits confisquen. Trio aquest cas, tant perquè els militars dels Estats Units han estat implicats en nombrosos conflictes bèl·lics durant aquest període, com perquè els documents conservats als Arxius Nacionals es van descriure el 1995. Amb tota seguretat, hi ha documents capturats que encara no s'han transferit als Arxius Nacionals dels Estats Units, però tot i així els que s'han transferit proporcionen una mostra suficient per als nostres propòsits.

Els conjunts més importants de documents capturats que es mantenen als Arxius Nacionals dels Estats Units són: documents capturats als alemanys, la majoria dels quals es troben en microfilm, ja que els originals s'han retornat a Alemanya; documents capturats als polonesos i els russos, que també s'han retornat, mentre que se n'ha conservat una

còpia microfilmada; documents italians i japonesos, també microfilmats; documents de Corea del Nord; microfites de documents capturats a Vietnam del Nord i paper i microfites de documents capturats a Grenada.

Fem ara una breu revisió a diversos fons. La història dels documents alemanys, polonesos i russos és coneguda per part dels arxivers. Bàsicament, els exèrcits dels Estats Units van confiscar documents del Reich i documents, com ara els arxius de Polònia i Rússia, que el Reich havia confiscat a tercers. La major part d'aquests materials es van enviar a Washington, van ser utilitzats pels serveis d'intel·ligència civil i militar i, finalment, van ser transferits als Arxius Nacionals. Predominaven els documents de l'administració estatal, però també incloïen una mica de tot: per exemple, parts dels documents dels serveis ferroviaris del Reich, documents dels tribunals locals d'Hamburg, documents d'algunes institucions culturals, com ara la Deutsche Akademie Muenchen, documents del Partit Nazi, fons de com a mínim dos arxius, documents privats de persones físiques, documents d'empreses privades o el diari i els àlbums de fotografies d'Eva Braun. La majoria dels documents era en paper, però també hi havia grans mapes de batalla, bobines de films, enregistraments magnetofònics i desenes de milers de fotografies⁹.

La situació del fons de Corea del Nord és diferent. Aquí, d'acord amb el que diu la *Guia*, els documents confiscats inclouen "*documents de les organitzacions militars, estatals i polítiques*", 343 bobines de "*films de Corea del Nord i el Partit Comunista Xinès sobre la Guerra de Corea*" i una biblioteca: butlletins, llibres, publicacions periòdiques i diaris. L'edició de 1974 de la *Guia* indica que tots aquests materials estan "*la majoria en rus i en coreà*"¹⁰.

Els documents capturats al Vietnam són una altra vegada un cas a part. Els militars van agafar documents de soldats capturats o morts al camp de batalla i els van enviar a un centre anomenat Centre Combinat d'Explotació de Documents, on tots aquests documents s'ordenaven i aquells que semblaven significants es filmaven. Encara que els militars van explicar als Arxius Nacionals que "*documents considerats de poca o cap valor per al treball d'intel·ligència es van passar als representants de Vietnam del Sud sense cap altre processament*", de fet els documents filmats inclouen una barreja d'ordres de batalla, comunicacions militars, cartes d'amor, fotografies i diaris. "*Després de la microfilmació*", diu la *Guia*, "*tots els documents confiscats van ser retornats al Vietnam*". En altres paraules, els documents capturats a vietnamites del nord es van retornar al Vietnam del Sud¹¹.

Els documents de Grenada, confiscats durant les operacions militars a l'illa caribenya de Grenada, l'octubre de 1983, són sobretot documents administratius dels ministeris i del Partit Comunista. Com molts dels materials confiscats a Corea, alguns dels materials sembla que tenen un valor qüestionable per als militars o els serveis d'intel·ligència, com ara les fotografies de films de ficció soviètics i les filmacions de noticiaris i

documentals que es van confiscar de l'ambaixada soviètica a Grenada¹². La major part dels documents en paper va ser retornada a Grenada.

En resum, els fons que hem examinat contenen: documents dels governs adversaris, documents de governs de tercers països, documents d'institucions culturals, documents de l'administració local (com per exemple els tribunals locals alemanys), documents d'empreses i d'organitzacions privades, documents d'individus amb connexions oficials amb els combatents, cartes privades de figures polítiques o de les seves famílies (Eva Braun) i cartes privades de gent normal i corrent (cartes d'amor dels soldats).

Si passem dels conflictes internacionals a les guerres civils i les rebel·lions, ¿és que potser els materials confiscats seran diferents? Mirem-ne tres exemples.

En primer lloc, la Guerra Civil dels Estats Units. Si aquesta guerra de mitjan segle XIX és indicativa, trobem que els documents confiscats són molt semblants als confiscats durant conflictes internacionals. Inclouen, entre altres materials, documents oficials de la Confederació, documents de l'administració local i empreses i diners sostrets a soldats confederats morts o capturats¹³.

El segon, els kurds del nord de l'Iraq. Durant la Guerra del Golf de 1991, els kurds van confiscar unes 18 tones de documents iraquians. Aquests documents, que actualment estan dipositats a la Universitat de Colorado, inclouen documents de la policia secreta iraquiana i de tres províncies kurdes del nord de l'Iraq, documents del partit Baaz de la regió, documents de les oficines de l'administració local i documents de les oficines del govern central a Bagdad. Els informes que s'han publicat no indiquen que hi hagi documents privats entre els documents confiscats, però costa de creure que no hi hagi algun document privat¹⁴.

El tercer, l'intent de cop d'estat de Rússia el 1991. El govern rus va confiscar els documents dels conspiradors de l'intent d'enderrocar el govern el 1993. Aquell mateix any, vaig veure com un arxiver rus classificava els documents que havien estat capturats de la Casa Blanca russa després de l'esclafament de la rebel·lió. Hi havia tot tipus de documents: documents oficials, documents impresos, cartes personals, fotografies i piles de publicacions.

Cal admetre que he fet servir una mostra molt limitada, amb dos casos amb els documents a les mans de la part vencedora (els governs dels Estats Units i Rússia) i un cas d'un grup protegit (els kurds). A més, en el casos dels Estats Units i Rússia, els documents es van quedar al país d'origen, encara que els documents de la Guerra Civil d'Estats Units es van concentrar a Washington, DC. Però si assumim que aquesta mostra tan restringida és representativa dels tipus de documents confiscats, trobem que les guerres civils i les revoltes donen com a resultat la confiscació de tipus de documents com a mínim tan diversos com els confiscats durant els conflictes internacionals.

II. La confiscació de documents i les lleis de guerra

Després d'haver determinat que els tipus de documents confiscats en els conflictes cobreixen l'espectre complet de materials arxivístics, passem a examinar quina és la normativa que en regula la confiscació.

La llei internacional, igual que en molts sistemes nacionals, té una jerarquia normativa. Al nivell més alt hi ha els convenis internacionals (els tractats). Sota els convenis hi ha, en ordre descendent: el costum internacional com a prova de les pràctiques generalment acceptades com a llei, els principis generals de la llei reconeguts per les nacions civilitzades, les decisions judicials i els ensenyaments dels especialistes més qualificats¹⁵.

Les lleis de guerra s'han codificat en una sèrie de convenis internacionals¹⁶. Les provisions sobre la confiscació estan regulats en:

- IV Conveni de la Haia, de 1907, relatiu a les lleis i els costums de la guerra terrestre (tot i que, certament, els bombardejos navals causen pèrdues de propietat, incloent documents administratius i privats, normalment no en resulta cap confiscació);
- V Conveni de la Haia, de 1907, relatiu als drets i als deures de les potències i de les persones neutrals en cas de guerra terrestre (*N. del T.*: ratificat per Espanya, *Gaceta de Madrid*, 23/06/1913);
- III Conveni de Ginebra, de 1949, relatiu al tractament dels presoners de guerra;
- IV Conveni de Ginebra, de 1949, relatiu a la protecció de les persones civils en temps de guerra.

També cal afegir el Conveni de la Haia, de 1954, per a la protecció del patrimoni cultural en cas de conflicte armat (*N. del T.*: ratificat per Espanya, BOE del 24/11/1960 i BOE del 25/07/1992), que estableix, entre altres tipus de béns culturals, el tractament d'arxius històrics i manuscrits.

Les normes sobre la confiscació de documents varien segons quin és l'estatut del posseïdor dels documents i quin és l'ús que en farà el poder que els ha confiscat. Els posseïdors dels documents confiscats poden ser unitats militars, oficines de l'administració civil, funcionaris del govern combatents, governs locals, presoners de guerra, institucions mèdiques i d'ensenyament, institucions culturals, arxius, terceres parts neutrals i individus no-combatents. Examinarem les provisions que legislen cada cas.

Documents de l'estat

El tractat més important en relació amb la confiscació de documents és el IV Conveni de la Haia, de 1907, relatiu a les lleis i els costums de la

guerra terrestre. Els reglaments estan desenvolupats a l'Annex del Conveni. A l'article 53 de l'Annex, el Conveni permet a un exèrcit d'ocupació *"apoderar-se de [...] qualsevol propietat moble de l'Estat que pugui servir per a operacions militars"*. Aquí queden inclosos mapes militars, plans de batalla, organigrames, ordres, dissenys arquitectònics de fortificacions, projectes sobre sistemes armamentistes, més qualsevol altre document que pugui ser utilitzat pels militars per a trastornar l'organització de l'adversari.

Aquesta autorització general queda d'alguna manera limitada per l'article 23 del mateix Annex, el qual estableix que:

"Està especialment prohibit [...] destruir o prendre propietats de l'enemic, llevat que aquestes destruccions o expropiacions siguin imperiosament exigides per les necessitats de la guerra".

La part clau aquí és *"exigides per les necessitats de la guerra"*. Com tots sabem, en temps de guerra n'hi ha moltes de necessitats.

Les provisions del Conveni de 1907 troben eco en el IV Conveni de Ginebra, de 1949, per a la protecció de les persones civils en temps de guerra, que, a l'article 53, estableix:

"Està prohibit que la potència ocupant destrueixi béns mobles o immobles que pertanyin de manera individual o col·lectiva a persones particulars, a l'Estat o a col·lectivitats públiques, a organitzacions socials o a cooperatives, excepte en els casos en què aquestes destruccions siguin absolutament necessàries a causa de les operacions bèl·liques".

És interessant remarcar que aquest article de 1949 fa referència a les destruccions, però no en fa cap a les confiscacions.

A més de la confiscació de documents per a utilitzar-los a les operacions militars, els poders combatents poden confiscar documents per a l'ús del govern d'ocupació. Quan s'ocupa un territori, el poder ocupant necessita els documents administratius de l'antic govern per poder funcionar. Aquestes necessitats es reconeixen a l'article 43 de l'Annex del IV Conveni:

"Des del moment en què l'autoritat legítima passi de fet a mans de l'ocupant, aquest prendrà totes les mesures que estiguin al seu abast a fi de restablir i conservar, tant com sigui possible, l'ordre i la vida públics, respectant, llevat d'impediment absolut, les lleis vigents en el país".

És raonable assumir a partir d'aquí que el poder ocupant pot utilitzar els documents de l'estat necessaris per a governar el territori ocupat. A més, és raonable assumir que els documents necessaris per a governar s'han de confiscar per al seu ús, no per endur-se'ls.

Documents d'algunes institucions públiques específiques

El IV Conveni de la Haia, de 1907, també especifica la protecció de la propietat de certs tipus específics d'institucions públiques. L'article 56 de l'Annex estableix que:

"Els béns de les comunitats locals, els establiments consagrats al culte religiós, la caritat i l'educació, a les arts i a les ciències, encara que pertanyin a l'Estat, seran tractats com a propietat privada. Es prohibeix i ha de perseguir-se tota ocupació, destrucció, desperfecte intencionat d'aquests edificis, de monuments històrics i d'obres artístiques i científiques".

Aquesta provisió té dues complicacions: primer, com s'ha de tractar la propietat privada? i, segon, què passa quan la propietat dels municipis és necessària per al govern local? Sembla, segons les provisions citades més amunt sobre l'ús dels poders ocupants, que la propietat municipal es pot confiscar i utilitzar amb finalitats administratives. Si no es necessita per a l'administració, llavors la qüestió queda regulada per les provisions sobre la confiscació de la propietat privada.

Els documents de les institucions privades i les persones particulars

El Conveni de la Haia, de 1907, tracta la propietat privada establint categòricament, a l'article 46, que *"la propietat privada no pot ser confiscada"*. I l'article 47 és inflexible: *"El pillatge és formalment prohibit"*.

Aquestes provisions generals, però, tenen els seus límits. Al IV Conveni de Ginebra, article 5, els drets de les persones que es creu que posen en perill les forces d'ocupació estan limitats:

"Si, en el territori d'una part en conflicte, aquesta té serioses raons per considerar que una persona protegida pel present Conveni resulta sospitosa, amb fonament, de dedicar-se a activitats perjudicials per a la seguretat de l'Estat, o si es demostra que es dedica, de fet, a dites activitats, aquesta persona no podrà emparar-se en els drets i els privilegis conferits pel present Conveni, que, d'aplicar-se al seu favor, podrien causar perjudici a la seguretat de l'Estat".

"Si, en un territori ocupat, una persona protegida pel Conveni és capturada per espia o sabotejadora, o perquè se sospita amb fonament que es dedica a activitats perjudicials per a la seguretat de la potència ocupant, aquesta persona podrà quedar privada

dels drets de comunicació previstos en el Conveni present, en els casos en què la seguretat militar ho requereixi com a indispensable”.

En altres paraules, si la persona (o una institució tractada com a persona en termes del Conveni) és *“sospitosa o està implicada en”* activitats hostils, la seva propietat privada pot ser confiscada. Això seria d'aplicació a les institucions públiques particulars cobertes a l'article 56 de l'Annex del IV Conveni de la Haia, de 1907, que s'ha discutit més amunt.

Papery dels presoners de guerra

Al voltant dels presoners de guerra, el III Conveni de Ginebra, de 1949, relatiu al tractament dels presoners de guerra, a l'article 18 diu:

“Tots els efectes i els objectes d'ús personal –excepte les armes, els cavalls, l'equip militar i els documents militars– quedaran en poder dels presoners de guerra [...]. Mai podrà faltar als presoners de guerra el respectiu document d'identitat”.

El problema de definició aquí és *“documents militars”*.

Documents de parts neutrals

El V Conveni de la Haia, de 1907, cobreix els drets i els deures dels poders neutrals. El seu primer article declara que el territori dels poders neutrals és inviolable. Ja que el territori ocupat per una ambaixada o un consolat és territori d'aquest estat, la propietat dins de l'ambaixada o el consolat és igualment exempta de confiscacions¹⁷.

En resum, doncs:

- Si el poder ocupant necessita documents estatals per a operacions militars, pot confiscar-los.
- Si el poder ocupant necessita documents per a l'administració del territori ocupat, pot confiscar-los.
- Si els documents de les institucions municipals, religioses, de beneficència, educació i arts i ciències són *“definitivament sospitoses o implicades en activitats hostils per a la seguretat de l'Estat”*, pot confiscar-los. Els documents municipals es poden confiscar també per a propòsits administratius.
- Els documents de les persones particulars o les empreses privades o les organitzacions no involucrades en activitats hostils, són immunes a la confiscació.

- Als presoners de guerra poden prendre'ls els seus "*documents militars*", però la resta de documents privats són seus. Els presoners estan específicament autoritzats a conservar tots els seus documents personals.
- Tots els documents de les parts neutrals són immunes a la confiscació.

Arxius

Però, què passa amb els arxius *per se*? El IV Conveni de la Haia, de 1907, no utilitza la paraula "*arxius*". Potser és legítim llegir "*arxius*" a l'article 56 de l'Annex: "*Els béns de les comunitats locals, els establiments consagrats al culte religiós, la caritat i l'educació, a les arts i a les ciències, encara que pertanyin a l'Estat*", però el terme no hi és citat explícitament. A més, els arxius són a la vegada béns culturals i propietat administrativa i encaixen difícilment en la definició purament cultural. El Conveni de la Haia de 1954 per a la protecció del patrimoni cultural en cas de conflicte armat soluciona aquesta ambigüitat en incloure a la definició de la propietat cultural protegida "*manuscrits [...] i col·leccions importants de llibres o arxius*" i edificis com ara "*dipòsits d'arxius*". Tot i així, el seu article 3, ítem 2, diu que l'obligació de protegir aquesta propietat "*es pot no aplicar únicament en els casos en què la imperiosa necessitat militar requereixi aquesta no aplicació*".

¿Podem estirar la definició al Conveni de 1954 per cobrir els documents administratius actius i els documents personals? Possiblement no. Bé que podríem argumentar que les cartes en possessió dels soldats són "*manuscrits*" i els documents administratius de la policia secreta són "*arxius*", la intenció de la Convenció de 1954 és clarament protegir documents històrics, particularment aquells que estan dipositats en institucions designades com a arxius històrics¹⁸.

Guerra civil, rebel·lions i lleis de guerra

La qüestió final és si es poden aplicar les mateixes lleis als casos de guerra civil i rebel·lió. El quart Conveni de Ginebra de 1949 estén els principis de les lleis humanitàries internacionals a "*conflictes armats no internacionals*", incloent en cada una de les quatre un article 3 idèntic que lliga totes les parts a aplicar els principis humanitaris i diu que les parts "*faran tot el possible per posar en vigència, mitjançant acords especials, la totalitat o part de les altres disposicions del present Conveni*". El Conveni de la Haia de 1954, de protecció del patrimoni cultural, també es fa eco d'aquestes provisions. Les confiscacions durant guerres civils i rebel·lions estan, doncs, cobertes pels convenis de postguerra.

III. La realitat és allò que es troba als prestatges

Un savi proverbí arxivístic diu que *“la realitat és allò que es troba als prestatges”*. Clarament, els documents confiscats que els arxivers tenen als prestatges i els que la llei suggereix que hi hauria d’haver són dues coses diferents.

A què és deguda aquesta disparitat? Quines són les forces que porten els exèrcits a confiscar més documents dels que les lleis de guerra prescriuen? Què fa que els exèrcits vagin més enllà de la confiscació dels documents amb informació militar o aquells que són necessaris per administrar els territoris ocupats?

Les lleis internacionals generalment codifiquen els resultats de l’experiència i els consells de la prudència. Tracto els teus presoners de guerra decentment perquè vull que tu tractis els meus soldats presoners decentment. No toco la propietat municipal perquè, com a poder ocupant, la necessitaré per a administrar el país. Aquests principis són raonablement clars i fàcils d’explicar als soldats.

Però sembla que el que l’experiència i la prudència aconsellen canvia quan es tracta de documents. L’experiència diu que els documents són simplement escombrats quan els exèrcits avancen. La prudència diu que agafis qualsevol document que et pugui ajudar a tu o pugui danyar la força enemiga. El costum internacional és la prova de la pràctica general acceptada com a llei, confiscar qualsevol document a la vista és un costum internacional; per tant, ¿és aquesta prova una pràctica acceptada per llei? En efecte, aquí tenim un conflicte entre la llei internacional, tal com està establerta per les convencions, i la llei derivada del costum. Què propulsa aquesta divergència?

Com tots sabem prou bé, els documents administratius i els personals són una forma de propietat molt especial. En temps de guerra, les condicions de les seves característiques personals encara són més distintives, per un bon nombre de raons.

En primer lloc, els documents del govern, en particular, són altament polítics. Un amic meu em va explicar que va demanar a un funcionari d’un museu per què no hi va haver una reacció més forta quan es va saber la destrucció dels arxius a l’Iraq, el treballador del museu va dir simplement: *“Els arxius són massa polítics”*. L’impuls dels líders de la guerra per obtenir documents oficials de l’estat adversari per entendre millor com funcionava és comprensible i probablement irresistible.

En segon lloc, i una novetat que es va incorporar a les guerres del final del segle vint, els grups de drets humans poden instar el govern a protegir o confiscar documents que es poden utilitzar en investigacions futures. Això és exactament el que va fer Human Rights Watch quan, el 10 d’abril de 2003, va enviar una carta al Secretari d’Estat dels Estats Units, Collin Powell, i al Secretari de Defensa, Donald Rumsfeld, instant les forces de la coalició a *“evitar el saqueig de les oficines del govern iraquiana perquè el govern conservarà sens dubte proves per a futurs tribu-*

nals de guerra internacionals" (Human Rights Watch també va assenyalar la necessitat d'aquests documents per permetre als ciutadans iraquians fer valer els seus drets humans)¹⁹. La BBC Món/Orient Mitjà va informar, el 4 de maig de 2003, que Marianne Birther, la cap de l'agència federal responsable dels arxius de l'Stasi, havia instat els iraquians a "*protegir els documents del règim depositat de Saddam Hussein tan aviat com fos possible per tal que els crims perpetrats sota el seu lideratge es poguessin portar davant la justícia*", tot afegint que "*els americans haurien d'ajudar els iraquians a protegir aquests documents*"²⁰. Bé que aquestes dues peticions busquen la protecció i no la confiscació, l'escenari més probable seria el de posar els documents sota la custòdia de les forces d'ocupació, com a mínim fins que el règim iraquianà successor sigui capaç d'assumir el control del govern i els arxius.

Tercer, els conceptes dels documents administratius i personals com a propietat són desconeguts pel públic general i igualment de desconeguts pels soldats. Molts, per no dir la majoria, dels soldats no estan familiaritzats amb les operacions bàsiques de gestió dels documents i no poden jutjar fàcilment quins documents es poden confiscar per raons militars. Afegiu a això el caràcter d'emergència de les activitats de guerra, els problemes de llengua dels soldats, incapaços de llegir els documents que es van trobant, i l'impuls d'escombrar tots els documents i triar-los més tard és més que irresistible. El problema de la llengua també és cert en el cas dels documents requisats als presoners de guerra, encara que segur que és dins de la capacitat d'un soldat d'adonar-se que un document és una fotografia d'una persona (mare, parella, fill) i no una ordre militar.

Quart, durant les activitats militars és molt difícil per les tropes determinar quina persona és un veritable no-combatent i quines són, en les paraules del IV Conveni de Ginebra de 1949 "*definitivament sospitoses o implicades en activitats hostils per la seguretat de l'Estat*". En conseqüència, és molt possible que els soldats requisin a un nombre gran de persones tots els documents que puguin trobar.

Cinquè, en cas de rebel·lió o guerra civil, on l'objectiu és de separar-se del país, no ocupar-lo i governar-hi, sinó secessionar-se'n, la necessitat dels documents com ara els de les institucions centrals d'àmbit local (que no són els de les municipalitats del territori a segregar) no s'aplica. En altres paraules, no hi ha necessitat per part dels rebels de protegir aquests documents.

Conclusions

Les lleis de guerra que s'apliquen a la confiscació de documents són complexes. Per una varietat de raons són generalment ignorades. Els convenis, encara que van ser redactats amb molta cura, no funcionen bé en aquesta àrea. Els exèrcits confisquen tot tipus de documents que tro-

ben, i probablement continuaran actuant d'aquesta manera, malgrat el que diguin els convenis²¹. Insistir en l'adhesió a normes complicades i distincions subtils no funcionarà mai aquí. Aquesta realitat suggereix tres conclusions temptatives.

1. Simplificar la normativa

Els arxivers haurien de desenvolupar una posició mínima per a les unitats militars que es fes servir per educar les tropes en la normativa que s'aplica a la confiscació dels documents administratius i els documents personals. Els elements següents poden servir de base:

- No és permès el pillatge personal.
- Cal donar tots els documents confiscats, tant els administratius com els personals, a les autoritats militars o d'ocupació tan aviat com sigui possible.
- No es poden destruir els documents confiscats²².
- Després de l'anàlisi, cal retornar tots els documents no necessaris per a usos militars o d'intel·ligència als individus, a les institucions o a l'estat successor.
- No es poden confiscar documents de parts neutrals, com ara ambaixades o institucions de les Nacions Unides.
- No es poden confiscar els històrics ni col·leccions de manuscrits.

Després, en els anys posteriors al final de les hostilitats, els documents han de ser traslladats a institucions arxivístiques i, finalment, repatriats.

2. Reconèixer la pressió per confiscar documents per a tribunals internacionals o de protecció de drets humans

Des de 1990, el món ha vist un desenvolupament sense precedents dels tribunals internacionals de l'antiga Iugoslàvia i Ruanda i l'establiment del Tribunal Penal Internacional. Al llarg d'aquest període, la comunitat internacional de defensors dels drets humans ha insistit de manera repetida que els documents són crítics per protegir els drets dels individus i el desenvolupament de casos dins de la maquinària de la justícia internacional. Com a resultat, durant la guerra i els conflictes civils hi ha un interès renovat per protegir els documents que podran servir aquests dos propòsits. Aquest tipus de confiscació no encaixa clarament en les provisions dels convenis rellevants.

Hi ha la qüestió de si la necessitat de confiscar els documents per tal de protegir els drets humans o perseguir els criminals preval sobre les

lleis de guerra. La Declaració universal dels drets de l'home, adoptada el 1948, és l'autoritat per decidir si la confiscació dels documents per protegir els drets dels individus és legítima²³. Aquesta Declaració prohibeix la destrucció dels drets humans i les llibertats a "*qualsevol estat, grup o persona*"; és lògic, doncs, assumir que les accions preses per evitar aquesta destrucció –com per exemple confiscar documents que serien destruïts si no es protegissin– estan permeses.

El cas de confiscar documents que es podrien necessitar per a possibles futurs casos criminals és diferent. Per exemple, ¿tenien els kurds dret a confiscar els documents del govern iraquità, el 1991, tot capturant proves dels abusos del govern contra els kurds, a treure'ls del país, a permetre que terceres parts, com ara Human Rights Watch, els fessin servir i a comparar-los amb el govern de l'Estat que lluitava contra l'Iraq? I si la resposta és sí, els kurds van actuar de manera responsable, ¿quins són els paràmetres en els quals la confiscació és legítima?

Si un govern viola els principis morals fonamentals i intenta mantenir aquestes violacions secretes, persones de consciència poden decidir de combatre aquestes activitats exposant-les a la llum pública. Una manera de fer-ho és confiscar els documents que provaran el que el govern ha fet o està fent. Això és, evidentment, un camí èticament molt relliscós, i en veritat ho és, tant si l'acció passa durant el temps de guerra com en temps de pau; és, simplement, més fàcil confiscar documents quan la vida civil queda alterada que quan hi ha conflictes.

Hi ha una gran probabilitat que els tribunals penals internacionals acabin desenvolupant jurisprudència sobre l'acceptabilitat de les proves documentals. I que des d'aquí continuïn amb els requeriments procedimentals per l'admissibilitat, incloent la manera com es poden confiscar documents admissibles.

3. Reconèixer la complexitat de la confiscació porta cap a la complexitat del desembargament

Els arxivers generalment discuteixen el desembargament en termes de documents del govern que han de ser retornats a l'estat successor. El sector de l'art i les antiguitats ha après durant les passades dècades d'una manera penosa que cal retornar els béns a les persones si és necessari. Els arxivers també han d'entendre aquest principi. Mentre que és simple retornar tota la propietat capturada d'un territori al govern d'aquest territori i deixar la responsabilitat de destriar als propietaris, això no és just. Per què hauria un govern de rebre el desembargament dels documents d'organismes i institucions no-governamentals, de cartes d'amor per exemple, si no n'ha tingut mai la propietat o ni tan sols hi havia tingut accés?

Retornar els documents als seus propietaris no serà simple. Si, per exemple, els Estats Units han conservat cartes preses als soldats del Vietnam, com les podrà retornar als seus autors? Potser seria possible treballar amb una ONG del país; potser la UNESCO podria jugar un paper de coordinador, conservant la llista de materials a retornar.

A fi de comptes els documents d'un estat són inalienables i continuen essent subjecte de desembarament sense limitacions. Els estàndards dels drets humans protegeixen els interessos de la propietat dels ciutadans en els seus documents. Un dia, potser en el futur llunyà, tots els documents confiscats acabaran essent retornats. I com millor comprenquem, en primer lloc, les condicions de la confiscació dels documents, millor serà la nostra custòdia d'aquests documents i la seva restitució final.

Notes

- 1 *RFE/RL Newslines* (28 març 2003), part III.
- 2 *New York Times* (12 abril 2003), pàg. B2.
- 3 *The Washington Post* (17 abril 2003), pàg. A1.
- 4 *Newsweek* (28 abril 2003), pàg. 22.
- 5 *BBC World/Middle East* (4 maig 2003): http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2999517.stm.
- 6 *Proceedings, CITRA XXX, Thessaloniki, Resolutions*. Paris: International Council on Archives, 1998.
- 7 THE PRESIDENTIAL COMMISSION ON POLICY PLANNING. *The Problem of Korean Archives held in BNF in France* (maig 2002), còpia en possessió de l'autora.
- 8 Vegeu, per exemple, HASNI, Mohamed. "Iraq, in fresh overture to Kuwait, returns national archives". *Middle East Times* (18 octubre 2002): http://www.metimes.com/2K2/issue2002-42/reg/iraq_in.htm.
- 9 *Guide to the National Archives of the United States*. Washington DC: U. S. Government Printing Office, 1974. RECORD GROUP 242. *National Archives Collection of Foreign Records seized, 1941*. La descripció d'aquesta sèrie indica els problemes de propietat no resolts: "Some of the material in this record group (whether available on microfilm or in its original form) is of private origin. The fact of its seizure does not necessarily divest the original owners of literary property rights in them" [Algun dels materials en aquesta sèrie (que es pot consultar en microfilm i en el suport original) és d'origen privat. El fet de la confiscació no implica la pèrdua del dret de propietat dels propietaris originals sobre ells].
- 10 *Guide to Federal Records in the National Archives of the United States*. Washington DC: U. S. Government Printing Office, 1995. La descripció completa dels fons coreans es troba a l'edició de 1974.
- 11 SPECIAL LIST 60. *Captured North Vietnamese Documents of the Combined Document Exploitation Center*. Washington DC: National Archives and Records Administration,

1993. Aquests documents són part del RECORD GROUP 472. *Records of the United States Forces in Southeast Asia, 1950-1975*.
- 12 *Guide*, 1995. RECORD GROUP 242 AND (for films) RECORD GROUP 306. *Records of the United States Information Agency*.
- 13 *Guide*, 1995. RECORD GROUP 109. *War Department Collection of Confederate Records*. RECORD GROUP 365. *Treasury Department Collection of Confederate Records*.
- 14 Hi ha moltes fonts d'informació sobre els documents confiscats pels kurds. Hi ha mostres dels documents a la pàgina web de The Iraq Foundation and the Iraq Research and Documentation Project (<http://www.fas.harvard.edu/~irdp/>). MONTGOMERY, Bruce. "The Iraqi Secret Police Files: The Documentary Record of the Anfal Genocide". *Archivaria*, No. 52 (Fall 2001), pàg. 69. Notes de premsa recollides per Human Rights Watch sobre els documents iraquians a <http://www.hrw.org/press>. Vegeu la versió especial del 10 d'abril de 2003 i l'article "Bureaucracy of Repression: The Iraqi Government in Its Own words" (<http://www.hrw.org/reports/1994/iraq/TEXT.htm>).
- 15 La International Law of War Association té al seu web un curs molt útil sobre les lleis de guerra: <http://www.lawofwar.org>. Vegeu, per exemple, 2.2 "The Sources of the Law of War (Statue of the ICJ)".
- 16 La Yale University Law School's Avalon Project té tots els convenis internacionals de lleis de guerra al seu web: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/lawwar.htm>.
- 17 Tot i així, un clàssic de la fotografia de guerra és una fotografia del personal d'una ambaixada, normalment al pati de darrere, cremant apressadament documents mentre avancen les tropes. Els complexos de les Nacions Unides són també envaïts sovint i es destrueixen els documents.
- 18 Hi ha moltes publicacions sobre la convenció de 1954. Vegeu, especialment, BOYLAN, Patrick J. *Review of the Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict (The Hague Convention of 1954)*. UNESCO, 1993. Aquesta publicació té bibliografia i reproduccions de les convencions i altres acords internacionals.
- 19 Nota de premsa de Human Rights Watch press release (10 abril 2003), a <http://www.hrw.org/press/2003/04/iraq041003.htm>.
- 20 *BBC World/Middle East* (4 maig 2003): http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/2999517.stm.
- 21 Per un estat de la qüestió sobre la propietat a l'Iraq, vegeu les declaracions de Larry L. Lanzillotta, U. S. Principal Deputy Under Secretary of Defense (Comptroller), before the House Financial Services Committee, Subcommittee on Oversight and Investigations (14 maig 2003).
- 22 En la guerra moderna, els documents es poden copiar molt ràpidament, com en el projecte de microfilmació al Vietnam o ara amb els escàners. Aquest canvi tecnològic no afecta la posició bàsica que els documents originals no s'han de destruir i s'han d'acabar retornant.
- 23 <http://www.un.org/Overview/rights.html>.

Resumen

El artículo revisa, en primer lugar, qué tipos de documentos se confiscan en tiempo de guerra. Después de examinar lo que las leyes internacionales de guerra dicen sobre la propiedad confiscada, evalúa por qué se confiscan los documentos tal como se hace. La autora argumenta que las leyes de guerra se ajustan difícilmente a la realidad de la confiscación de los documentos, y sugiere que un enfoque más modesto sobre la protección de los documentos podría proteger mejor su propiedad legítima. La autora insiste en la importancia de que se reconozcan las necesidades de los tribunales internacionales y la necesidad de proteger los documentos al objeto de proteger los derechos humanos. Finalmente, sugiere que el énfasis tradicional por devolver los documentos a los gobiernos, de gobierno a gobierno, oscurece el carácter real del desembargo de los documentos confiscados.

Résumé

L'article passe tout d'abord en revue les catégories de documents confisqués en temps de guerre. Après avoir examiné le contenu des lois internationales adoptées en temps de guerre au sujet de la propriété confisquée, l'auteur se demande pourquoi on confisque les documents de cette façon. Elle argumente que les lois de guerre s'adaptent difficilement à la réalité de la confiscation des documents, suggérant qu'une démarche de protection plus modeste serait sans doute davantage à même d'en garantir la propriété légitime. Elle insiste sur l'importance de reconnaître les besoins des tribunaux internationaux et de protéger les documents afin de protéger les droits de l'homme. Enfin, elle suggère que l'emphase traditionnellement mise sur la restitution des documents aux gouvernements, de gouvernement à gouvernement, assombrit le caractère réel de la levée de la saisie sur les documents confisqués.

Summary

The article first reviews the types of documents confiscated during wartime. After examining what international laws relating to war say about confiscated properties, it analyses why documents are confiscated the way they are confiscated. The author argues that the laws of war would be hard pressed to adjust to the reality of the confiscation of documents and suggests that a more modest approach to the protection of documents could better protect legitimate proprietary issues. The author insists on the importance of recognising the needs of international courts and the need to protect documents in order to protect human

rights. Finally, she suggests that the traditional emphasis on returning documents to governments – from one government to another – obscures the actual nature of the lifting of the seizure of the confiscated documents.